

ІНФОРМАЦІЙНО-НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

© Коломієць О. В., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-3931-765X>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.19001>

Статтю присвячено проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Показано, що інформаційно-навчальне середовище підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти є інтегрованою, здатною до динамічного оновлення багатокомпонентною системою, яка сприяє реалізації завдань зазначеної підготовки на рівні зростаючих вимог суспільства і потреб ринку праці.

Ключові слова: інформаційно-навчальне середовище, професійна підготовка майбутніх фахівців, компоненти інформаційно-навчального середовища.

Коломієць А.В. Информационно-учебная среда высшего учебного заведения как фактор профессиональной подготовки будущих специалистов.

Статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях. Показано, что информационно-учебная среда подготовки будущего специалиста в высшем учебном заведении является интегрированной, способной к динамическому обновлению многокомпонентной системой, которая способствует реализации задач указанной подготовки на уровне растущих требований общества и потребностей рынка труда.

Ключевые слова: информационно-учебная среда, профессиональная подготовка будущих специалистов, компоненты информационно-учебной среды.

Kolomiec O.V. Information training environment of the higher educational institution as factor of the future specialists professional training.

This article is devoted to the problems of training future professionals at the higher educational institutions. It is established that information training environment of the future specialists professional training at the higher educational institutions is integrated and capable of dynamical updating of multicomponent system, which promotes realization of tasks of this training at the growing requirements of society and labor market demands. The conclusion is made that the

information and educational environment created at the higher educational institution for specialists training of a certain direction is the influential factor of innovations introduction in the educational process and its improvement. All components of the environment – technical, program, information are interdependent and interconnected. Proper response to scientific and technological progress, to growth of specialists training requirements need systematic modification of the environment, support of all its components in an actual state. The perspective direction of the subsequent scientific investigations is carrying out researches concerning identification of professional training improvement methods for graduates of the higher technical educational institutions on the principles of effective use of didactic potential of the information and educational environment created at the institute.

Key words: *information training environment. future specialists. professional training, components of information training environment.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. У результаті виконання широкомасштабних національних програм інформатизації освіти і науки, запроваджених в Україні, в закладах вищої освіти було створено інформаційно-навчальне середовище нового типу, відмінною рисою якого є можливість застосування новітніх технологій для організації навчального процесу, підтримки й супроводу всіх видів навчально-пізнавальної діяльності студентів. Нагальна потреба в реалізації потужного педагогічного потенціалу сучасного інформаційно-навчального середовища актуалізує проведення досліджень, присвячених аналізу особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців в нових умовах навчального процесу в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Теоретичні і практичні проблеми створення і використання інформаційно-навчального середовища є предметом численних психолого-педагогічних досліджень. Так, розробка теоретико-методологічних засад моделювання зазначеного середовища представлена у працях М. Башмакова, В. Бикова, О. Вольневич, Ю. Жука та інших науковців; визначенню його структурних компонентів, розкриттю педагогічного потенціалу і дидактичних функцій присвячені дослідження А. Веряєва, С. Позднякова, Є. Полат, М. Резник та інших. Провідною ознакою новітнього середовища навчання є його насиченість електронними дидактичними ресурсами. Концептуальні положення щодо

класифікації зазначених ресурсів, їх проектування, створення й використання у практиці навчального процесу висвітлюються у працях І. Башмакова, О. Башмакова М. Беляєва, Л. Білоусової, В. Бикова, Л. Гризун, В. Гриншкуна, А. Гуржія, С. Денисенко, О. Колгатіна, Г. Краснової, В. Лапінського, Ю. Машбиця, Н. Олефіренко, О. Соловова та багатьох інших. Окремі наукові розвідки були проведені в напрямках вирішення конкретних педагогічних проблем з опорою на новітнє інформаційно-навчальне середовище, зокрема проблем, пов'язаних з активізацією пізнавальної діяльності тих, хто навчається, розвитком їх пізнавальної самостійності, підвищенням результативності навчання (Л. Кайніна, О. Кисельова, Н. Житеньова, С. Лещук, Ю. Насонова та інші). Разом із тим динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій стимулює їх нові освітні застосування, що зумовлює необхідність продовження досліджень у напрямі розкриття подальших шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах ефективного використання потенціалу інформаційно-навчального середовища закладу вищої освіти.

Метою даної статті є визначення і характеристика компонентів інформаційно-навчального середовища вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення, стрімкий розвиток і повсюдне застосування інформаційно-комунікаційних технологій зробили інформаційний простір одним з основних елементів навколишнього середовища людини, відчутним впливом впливу на будь-яку діяльність людини. В освіті цей вплив позначається, перш за все, у наявності величезного масиву електронних інформаційних ресурсів, що у вільному доступі зберігаються в мережі Інтернет і доступні кожному для навчання, розвитку, культурного збагачення. Нові якості цих ресурсів – мультимедійність, інтерактивність, гіпертекстовість, варіативність, можливість адаптації до потреб користувача, зручність для оперативного розповсюдження тощо, докорінно змінили систему дидактичного забезпечення навчального процесу й вплинули на способи передачі соціального досвіду.

Однією з найсуттєвіших складових інформатизації вищих навчальних закладів є інформатизація навчального процесу – створення, впровадження та розвиток комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища на основі інформаційних систем, мереж, ресурсів та технологій, побудованих на базі

застосування сучасної обчислювальної і телекомунікаційної техніки. На цей час у психолого-педагогічній літературі поряд з терміном «комп'ютерно орієнтоване середовище» набули масового вжитку терміни «інформаційно-навчальне середовище», «інформаційно-комунікаційне середовище», «інформаційно-освітнє середовище» та інші. Інформаційно-навчальне середовище досліджується як в теоретичному плані, так і в практичній площині. У теоретичних працях приділяється увага з'ясуванню сутності цього складного багатоаспектного феномена, аналізу його впливу на навчальний процес.

У своїх тлумаченнях інформаційно-навчального середовища дослідники виходять із різних позицій. Так, В. Солдаткін, окреслюючи характерні ознаки середовища, визначає його як «єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, що містить віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, оптимально структурований навчально-методичний комплекс і розширений апарат дидактики, у якому (просторі) діють принципи нової педагогічної системи» [1]. Н.В. Кононець розкриває сутність інформаційно-навчального середовища з позицій ресурсного підходу і підкреслює можливість реалізації у такому середовищі «доступу студентів і викладачів до різноманітних інформаційних навчальних ресурсів (електронні бібліотеки, журнали, репозиторії, дистанційні курси, освітні портали, блоги, веб-квести, вікі статті та енциклопедії, інтелектуальні карти, віртуальні лабораторії, медіаресурси тощо)» [2, с. 132]. Г. Омеляненко розглядає інформаційно-навчальне середовище дисципліни як дидактичну систему, «в яку в цілях створення умов для педагогічно активної інформаційної взаємодії між викладачем і студентом інтегруються прикладні педагогічні програмні продукти, бази даних, а також сукупність інших дидактичних засобів і методичних матеріалів, що забезпечують і підтримують навчальний процес» [3].

Багато науковців надають тлумачення інформаційно-навчального середовища як системно організованої сукупності – певних компонентів, кожен з яких відіграє певну роль у навчальному процесі; засобів апаратно-програмного, організаційно-методичного забезпечення, орієнтованого на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах

освітнього характеру. Так, О. Ільченко розуміє середовище як «системно організовану сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язану з людиною як суб'єктом освітнього процесу» [4, с. 4]. На думку І. Онищенко, середовище включає організовану сукупність інформаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє інформаційно-навчальній взаємодії у системі «викладач – середовище – студент» [5, с. 24]. Характеризуючи інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище, В. Коткова виділяє складники середовища, акцентуючи на комп'ютерно орієнтованих засобах підтримки навчального процесу: технічне середовище (персональні комп'ютери студентів або комп'ютерний клас); програмоване середовище (сукупність стандартних програм комп'ютерного користувача, Інтернет); предметне середовище (моделювання цілісних фрагментів педагогічної діяльності); методичне середовище (інструкції, алгоритми, методичні рекомендації взаємодії викладачів та студентів засобами ІКТ, порядок використання, оцінка ефективності тощо) [6, с. 104]. Розгорнуте визначення інформаційно-комунікаційного середовища знаходимо в праці Р. Гуревича і М. Кадемії: «Інформаційно-комунікаційне середовище – системно організована сукупність інформаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє виникненню й розвитку інформаційно-навчальної взаємодії між студентом, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності студентів за умови наповнення окремих компонентів середовища предметним змістом певного навчального курсу» [7].

Зазначимо, що в психолого-педагогічних дослідженнях інформаційно-навчальне середовище розглядається на різних рівнях: на рівні навчання певної дисципліни або циклу дисциплін (наприклад, фізики (Т. Гончаренко, В. Шарко)), на рівні певного виду діяльності студентів (наприклад, самоосвітньої (Л. Білоусова, О. Кисельова)); на рівні навчального процесу підготовки фахівця певного напрямку (наприклад, спеціалістів аграрного профілю (Т. Герлянд, Н. Кононец)); на рівні діяльності навчального закладу в цілому (наприклад, інформаційно-освітнє середовище, створене в Національному університеті біоресурсів і природокористування (Т. Білоочко),

в такому випадку розгляд включає всі аспекти діяльності закладу, в тому числі й управлінську, фінансову-економічну, обліково-кадрову тощо.

З точки зору вирішення проблеми вдосконалення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти найбільший інтерес викликає вивчення інформаційно-навчального середовища вищого навчального закладу на рівні навчального процесу підготовки фахівця певного напрямку. На нашу думку, цілком природно виділити такі структурні компоненти інформаційно-навчального середовища:

- технічну – сукупність програмно-апаратних засобів, що забезпечують функціонування систем постачання, зберігання й опрацювання електронної інформації, а також мереж електронного зв'язку;
- програмну – програмні засоби підтримки педагогічної діяльності викладачів, програмні засоби підтримки навчально-пізнавальної, зокрема й дослідницької діяльності студентів, програмні засоби підтримки майбутньої професійної діяльності студента;
- інформаційну – професійно-орієнтовані електронні освітні ресурси; спеціалізовані навчально-методичні ресурси (навчально-методичне забезпечення дисциплін навчального плану підготовки майбутнього фахівця); інформаційне забезпечення організації, регулювання, моніторингу навчального процесу; інформаційні ресурси, створювані студентами в процесі їх професійної підготовки.

Зазначимо, що реалізація інформаційно-навчального середовища потребує конкретизації кожної з перелічених компонент, визначення її складових, їх проектування і наповнення певним вмістом у відповідності до завдань і специфіки підготовки спеціаліста, а також з урахуванням особливостей закладу освіти, де ця підготовка відбувається.

Створення інформаційно-навчального середовища не передбачає завершеності, оскільки всі компоненти середовища – технічна, програмна, інформаційна, мають забезпечувати навчальний процес у закладі на рівні сучасних вимог і водночас відображати реалії цього процесу. Перелічимо основні фактори, які зумовлюють необхідність систематичної роботи з підтримки всіх компонентів середовища в актуальному стані:

- неухильний прогрес інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює модернізацію технічного забезпечення, що, в свою чергу, відбивається на засобах, методах, формах і змісті навчання;
- стрімкість збагачення інформаційного простору, швидкість розвитку науки, динаміка змін у професійній галузі потребують оновлення інформаційних ресурсів навчання і програмних засобів;
- забезпечення якості підготовки майбутнього фахівця передбачає постійну роботу викладачів над удосконаленням навчальних курсів і їх навчально-методичного забезпечення, що призводить до необхідності коригування відповідних компонентів середовища;
- інформаційно-навчальне середовище вбирає продукти – інформаційні, програмні – навчальної, дослідницької, проектної, наукової діяльності студентів, що природним чином збагачує середовище.

Отже, інформаційно-навчальне середовище професійної підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти будується як інтегрована, здатна до динамічного оновлення багатокomпонентна система, складники якої, забезпечуючи відповідні аспекти підготовки, скоординовано сприяють реалізації її завдань на рівні все зростаючих вимог суспільства і професійної спільноти.

Висновки. Інформаційно-навчальне середовище, створюване в закладі вищої освіти для підготовки фахівців певного напрямку, є впливовим фактором запровадження інновацій у навчальний процес і його вдосконалення. Всі компоненти середовища – технічна, програмна, інформаційна, є взаємозумовленими і взаємопов'язаними. Адекватна реакція на науковий і технологічний прогрес, на зростання вимог до підготовки фахівців потребують систематичної модифікації середовища, підтримки в актуальному стані всіх його компонентів. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є проведення досліджень щодо виявлення шляхів удосконалення професійної підготовки випускників вищих технічних закладів освіти на засадах ефективного використання дидактичного потенціалу інформаційно-навчального середовища, створеного в закладі.

Література

1. Информационно-образовательная среда открытого образования [Электронный ресурс] / В. И. Солдаткин // Портал “Информационно-коммуникационные технологии в образовании”. – Режим доступа : <http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&d=1929>. – Назва з екрану.
2. Кононец Н. Інформаційно-освітнє середовище як дидактична основа для ресурсно-орієнтованого навчання студентів у аграрному коледжі / Наталія Кононец // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2013. – Вип. 12. – С. 129-134.
3. Омеляненко Г. А. Інформаційно-навчальне середовище: дидактичний аспект [Електронний ресурс] // Дев'ята Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний соціокультурний простір 2012». – Режим доступа : <http://intkonf.org/omelyanenko-ga-informatsiynonavchalne-seredovische-didaktichniy-aspekt/>.
4. Ильченко О. А. Организационно-педагогические условия сетевого обучения / О. А. Ильченко. : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.08. – М., 2002. – 190 с.
5. Онищенко І. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища / Ірина Онищенко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий, 2013. – Вип. 45. – С. 20-25.
6. Коткова В. Підготовка майбутнього фахівця початкової школи в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища / В. Коткова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 35. – С. 101–107.
7. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній професійній освіті [Електронний ресурс] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – Режим доступа : <http://www.tmpe.gb7.ru/docs/1/Gurevich.pdf>.